

KADIN VE KIZ ÇOCUĞU CİNAYETLERİNE YÖNELİK KAVRAMSAL TARTIŞMALAR: *FEMİSİD*, *FEMİNİSİD* VE CIUDAD JUÁREZ ÖRNEĞİ

CONCEPTUAL DEBATES ON KILLINGS OF WOMEN AND GIRLS: FEMICIDE,
FEMINICIDE AND THE CASE OF CIUDAD JUÁREZ

Onur AĞKAYA¹

ÖZ

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, Latin Amerika’da ve bilhassa Meksika’da çok ağır bir krize dönüşmüştür. Anlaşılır biçimde, söz konusu duruma yönelik uluslararası akademik ve siyasal ilgi artmaktadır. Bu makale, söz konusu duruma dair tartışmalara ve akademik çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla, kadın ve kız çocuğu cinayetlerini farklı kuramsal konulardan anlamak ve açıklamak için kullanılan kavramlar olan “femisid” ve “feminisid”i tanıtmakta ve tahlil etmektedir. Bu kavramların gelişiminin ve kullanılmasının daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla da çalışma, 1993’ten beri binlerce kadın ve kız çocuğunun kurban hâline geldiği Meksika’nın Ciudad Juárez şehrindeki feminisid krizini ele almaktadır. Başlıca, feminist, kriminolojik ve insan hakları yaklaşımlarından faydalanan çalışma, Meksika’daki yetkililerin ihmalleri ve politikaları sonucu ortaya çıkan tablo itibarıyla, söz konusu cinayetlerin siyasal olduğunu savunmaktadır. Juárez vakasını detaylı biçimde tanıtmak ve analiz etmek suretiyle, bu çalışmayla birlikte Türk akademisinde var olan ve gelecekte yapılacak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet çalışmalarına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, femisid, feminisid, Ciudad Juárez, Meksika.

ABSTRACT

The case of violence against women and girls in Latin America and particularly Mexico presents a grave crisis. Understandably, there is increasing international academic and political interest concerning the subject. Aiming to contribute to the debates and academic works on the subject, the main objective of this article is thus to introduce and analyse the most central concepts of “femicide” and “feminicide”, which are deployed to understand and explain the killings of women and girls through different theoretical perspectives. To better understand the development and application of the concepts, the study elaborates on the feminicide crisis in Ciudad Juárez, Mexico, where thousands of women and girls have become victims since 1993. Drawing mainly on feminist, criminological, and human rights approaches, the article argues that the killings are political since the Mexican authorities’ criminal neglects and policies set the stage for the ongoing violence. By introducing and analysing the Juárez case in detail, the study aims to contribute to the existing literature in Turkey on violence against women and girls.

Keywords: Violence against women and girls, femicide, feminicide, Ciudad Juárez, Mexico.

¹ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi Dr., onuragkaya@gmail.com, Orcid No: 0000-0003-3044-5978.

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Onur Ağkaya **e-posta:** onuragkaya@gmail.com

Gönderilme /Submitted: 13.01.2022, **Kabul/ Accepted:** 29.06.2022

1. GİRİŞ

Kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddet, başta Latin Amerika'nın modern tarihinde ve dünyanın birçok bölgesinde bugün bile iyileşmenin gözlemlenmediği kronik sorunlardan biridir. Latin Amerika'nın sosyo-ekonomik yapısının sonucu olarak, bu bölgede kadınlar ve kız çocukları, yalnızca ekonomik anlamda sömürülmemekte; ayrıca, cinsel istismarın birçok türüne, fiziksel şiddete maruz kalmakta ve sistematik biçimde öldürülmektedir (Fregoso ve Bejarano, 2010). Meksika'nın Chihuahua Eyaleti'ne bağlı Ciudad Juárez'de yaşananlar ise yalnızca Latin Amerika'da değil, birçok yönüyle tüm dünyadaki örnekler arasında en aşırı boyutlara ulaşan bir örnek konumundadır. Hâlihazırda, güvenlik zafiyetinin korkunç boyutlarda olduğu ve dünyanın en tehlikeli şehirlerinden biri olarak sayılan Ciudad Juárez'de (Consejo Ciudadano Para la Seguridad Pública y la Justicia Penal, 2010; 2018) kadınlar ve kız çocukları, ağır ekonomik sömürünün yanında, organize suç örgütlerine, seri katillere ve devlet görevlilerine karşı daha da savunmasız hâle gelmiş; insan kaçakçılığının, cinsel istismarın, zorla kaçırılarak kaybedilmeninⁱ, cinayetlerin kurbanlarına dönüşmüştür (Uluslararası Af Örgütü, 2005; El País, 24/2/2020).

Öte yandan, Ciudad Juárez'deki kadın ve kız çocuğu cinayetlerinin sonucunda ortaya çıkan toplumsal mobilizasyon ve bunlarla bütünleşmeyi başaran akademik çalışmalar; teorik çalışmalarda, hukuksal düzenlemelerde ve pratikte yeni kavramların ve stratejilerin oluşturulmasına giden yolu aralamıştır. Bu durum, başta İspanyolca'da ve İngilizce'de

yapılan Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler ve Kadın Çalışmaları disiplinlerinde belirgin bir külliyat yaratmıştır. Bunlardan en önemlileri kadın ve kız çocuğu cinayetlerini açıklamak için kullanılan "femisid" [*femicide*] kavramının Ciudad Juárez örneği ile birlikte Küresel-Güneyli yazarlar tarafından "feminisid" [*feminicidio*] olarak yeniden yorumlanarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti anlamak ve açıklamak için önemli birer kuramsal ve kavramsal araca dönüştürülmesini içermektedir (Diana Wilson, 2014; Monárrez-Fragoso, 2018). Ancak, Türkçe yapılan çalışmalarda *femisid*, *feminisid* ve Ciudad Juárez örneğinin göreceli olarak çok fazla ilgi görmediği gözlemlenmektedir.ⁱⁱ Bu doğrultuda, bu çalışmayla birlikte hem mevcut hem de ileride yapılacak çalışmalara yönelik tanıtıcı ve analitik bir örnek sunulması amaçlanmaktadır.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır: İlk bölüm, kadın ve kız çocuğu cinayetlerine göndermede bulunmak için kullanılan ve bu çalışmanın vaka analizinde kullanılacak olan *femisid* ve *feminisid* kavramlarına, farklı disiplinlerin ortaya koyduğu argümanlar ve yaklaşımlar üzerinden odaklanmaktadır. İkinci bölümde ise vaka analizi gerçekleştirilmektedir. Çalışmada, kriminoloji, siyaset bilimi, sosyoloji, hukuk ve kadın çalışmalarından faydalanan inter-disipliner bir yaklaşım benimsenmiştir. Çalışmanın temel kuramsal ve kavramsal çerçevesini oluşturan *femisid* ve bilhassa *feminisid*'in tanımları, ele alınan vakanın, bu kavramların dönüşmesine olan etkilerinin daha kolay takip edilmesini sağlayabilmek adına önce kriminoloji disiplinindeki tanımlarıyla verilmiş, daha sonra ise kavramların zaman içinde

siyasallaşarak farklı biçimlerde kullanılmasına ve hukuksal düzenlemelerdeki dönüşümüne dikkat çekilmiştir. Makalede, konuya yönelen nicel çalışmalardan, başta Uluslararası Af Örgütü olmak üzere konuya dair gözlemlerde bulunan uluslararası ve bölgesel kuruluşların raporlarından hem de bölgede uzun yıllar boyunca kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddetin birçok yönünü ele alan antropolojik ve etnografik çalışmalardan istifade edilmektedir.

2. KADINLARI VE KIZ ÇOCUKLARINI HEDEF ALAN ŞİDDETE DAİR KURAMSAL VE KAVRAMSAL TARTIŞMALAR

Kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddeti açıklamaya dair altı temel yaklaşımdan bahsedilebilir. Bununla birlikte, odak noktaları birbirinden farklılaşmakla birlikte, bu yaklaşımların benimsedikleri yöntemler ve ulaştığı sonuçlar itibariyle birçok noktada kesiştiğini gözlemek mümkündür. Genel tanımlarla gitmek adına, söz konusu yaklaşımlardan ilki; kadınlara ve kız çocuklarına uygulanan şiddeti, failin kişisel olarak mental durumuna veya evrimsel gelişime bağlı olarak kadınları ve kız çocuklarını cinsel bir obje ve mülk olarak gören erkekler arasındaki rekabet unsurlarını göz önünde bulundurarak açıklayan “psikolojik yaklaşım”dır (DeKeseredy ve Schwarz, 2011). İkincisi, kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddetin sebeplerini, failin içinde yaşadığı ve özneleştiği toplumların sosyo-kültürel değerleriyle ilişkilendiren, ayrıca ekonomik ve sınıfsal farklılıkların belirleyiciliğine göndermede bulunan “yapısalcı yaklaşım”dır (Barberet, 2014; Henn, 2019). Üçüncü yaklaşım, cinsiyetler arasındaki eşitsizlik ve patriyarkal iktidar ilişkilerinin sonucu olarak kadınların ve kız çocuklarının cinsiyetlerinden ötürü şiddete maruz kalmalarından yola çıkan ve aynı zamanda

aktivizmin koşullarını araştıran “feminist yaklaşım”dır (Caputi, 1989, s.438; Taylor ve Jasinski, 2011, ss.342-344). Feminist yaklaşıma göre, cinsiyet, doğal bir biyolojik nitelik olmaktan ziyade, toplumsal olarak üretilmiş ve gündelik hayat içinde sürekli olarak yeniden inşa edilen bir kategoridir (Gerson ve Peiss, 1985, ss.323-325). Bu yaklaşım, şiddetin, cins ve cinsiyetin doğal belirleyiciliği ön-kabulü üzerinden okunması yerine, kadınların ve kız çocuklarının şiddete karşı savunmasızlığını arttıran toplumsal ve söylemsel normlara, eşitsizliklere ve iktidar formlarına bakılması gerektiğini savunur (Fregoso ve Bejarano, 2010, s.4). Dördüncüsü, feminist yaklaşıma benzer şekilde, kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddetin siyasallığına vurgu yapan ve kurbanları suçlu, şiddeti ise aile içi meseleler olarak gösteren, başta Orta Doğu ve Kuzey Afrika’daki “namus cinayetleri” örneklerine dikkat çeken “de-kolonyal yaklaşım”dır (Corradi vd., 2016, ss.982-983). Bu yaklaşım, Batılı değerler ve akademik araştırma yöntemlerinin hegemonyasına karşı, kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddeti açıklamada, ağırlıklı olarak yerelliğe, kültürel ve yapısal unsurların belirleyiciliğine odaklanmaktadır (Barberet, 2014, s.27).

Beşinci yaklaşım, kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddetin daha çok ölümle sonuçlanan ve aşırı formlarını hukuksal bir düzlemde ve adalet üzerinden ele alan “insan hakları yaklaşımı”dır (Corradi, Marcuello-Servós, Chaime, ve Weil, 2016, s.982). Bu yaklaşım, aynı zamanda, farklı ülkelerdeki kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddet formlarını inceler ve Birleşmiş Milletler başta olmak üzere uluslararası örgütleri ve sivil toplumu harekete geçirmeyi hedefleyen insan hakları aktivizminin koşullarını araştırır (Barberet, 2014, s.54). Son olarak, “kriminolojik yaklaşım”, insan hakları yaklaşımına benzer şekilde kadınları ve kız

çocuklarını hedef alan şiddeti legal düzlemde ve bilhassa kadın ve kız çocuğu cinayetlerini daha ayrıntılı ve çok boyutlu olarak ele almaktadır (DeKeseredy ve Schwartz, 2011, ss.4-5).ⁱⁱⁱ Bu çalışmanın odak noktası, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin en aşırı boyutu olan cinayet türü olduğu için, tanımlama ve kavramsallaştırma kısmında son bahsedilen üç yaklaşıma –feminist, insan hakları ve kriminolojik– başvurulacak, daha sonra diğer yaklaşımların argümanlarından da faydalanılarak çok yönlü bir analiz ortaya konulacaktır.

Yukarıda kısaca değinilen yaklaşımlara ek olarak, kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddeti konu edinen akademik literatürün ve aynı zamanda politik aktivizmin, genel itibarıyla “savaş sırasında” ve “çatışma sonrası” dönemlerde kadınlara ve kız çocuklarına karşı sistematik formlara odaklandığı görülmektedir. Bu tür bir ayrımın temelinde “cinsiyet temelli şiddetin, savaşın, içsel ve yaygın bir bileşeni” ve aynı zamanda “kaçınılmaz bir yan ürünü” olarak gören normleştirme bulunmaktadır (Fregoso ve Bejarano, 2010). Nikolić-Ristanović’in (2002) sıklıkla başvurulan kategorizasyonuna göre; savaş ve çatışma dönemleri esas alınarak gözlemlenen kadınlara ve kız çocuklarına yönelik birincil derecedeki şiddet türleri: “tecavüz ve diğer cinsel istismar türleri; zorla kaçırılma, fuhuşa zorlanma ve seks kölesi olarak kullanılma; sınır dışı edilme; mültecilere yönelik cinsel, ekonomik ve duygusal istismar; korkutulma; mental ve fiziksel işkence; şantaj; cinayet veya zorla kaybedilme; (eşinden) zorla ayrılma; zorla hamile bırakılma; savaşla bağlantılı olarak ev içi şiddet; barınmadan yoksun bırakılma; kuşatma altında yaşatılma” iken ikinci derecedeki şiddet türleri ise: “istismara uğrayan kadınların, medyada sunularak ve ayrıca, gazeteciler, bilirkişiler ve sığınma merkezlerindeki memurlar tarafından

yeniden mağdur edilmesi; uluslararası ve ulusal mahkemelerde tanıklık yaptırılarak yeniden mağdur edilmesi; iltica talep eden ve mülteci kadınların, yetersiz barınma ve sosyal destek, siyasal manipülasyon, insani yardımın kötüye kullanılmak suretiyle yeniden mağdur edilmeleri”nden müteşekkildir. Ne var ki, ağırlıklı olarak savaş sonrası veya çatışma sonrası dönemlerde gözlemlenen kadınlara ve kız çocuklarına yönelik sistematik şiddet türlerinin hemen hepsi, bilhassa 90’lı yıllar, yalnızca Latin Amerika, Orta Doğu ve Afrika’da değil dünyadaki hemen her bölgede “barış zamanı” olarak sayılan dönemlerde de gündelik yaşamın birer parçası hâline gelmiştir (Fregoso ve Bejarano, 2010, s.3). Dolayısıyla, kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddet türlerinin sınıflandırılmasında, savaş sırasında, çatışma sonrasında ve barış sırasında ayrımları, pratikte, işlevselliğini gözle görülür biçimde yitirmeye başlamıştır. Söz konusu kadın ve kız çocuğu cinayetleri olduğunda ise polemolojik terminolojinin açıklayıcılığı çok daha azalmaktadır.

Kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddetin en aşırı türü olan cinayeti anlamak ve açıklamak için kullanılan en yaygın kavram *femisid* (*femicide*) (Corradi, Marcuello-Servós, Chaime, ve Weil, 2016). Kavram, genel olarak “kadınların, cinsel ve/veya duygusal ilişki yaşamakta olduğu/ yaşayıp sonlandırdığı veya yaşamak istedikleri” ve genellikle yakın oldukları [*intimate*] partnerleri tarafından öldürülmelerini ifade etmektedir (Basile ve Black, 2011, s.115; DeKeseredy ve Hall-Sanchez, 2018, s.889).^{iv} Bandelli’nin (2017, ss.61-62) dikkat çektiği üzere, *femisid* kavramı, kullanım amacına göre ilk olarak, maktulün kadın (ve kız çocuğunun) veya erkek olmasına bakılmaksızın kurbanın kadın (ve kız çocuğu) olduğu cinayetlere göndermede bulunmak için kullanılan “doğal” bir anlam taşımaktadır.

Kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddet çalışmalarına önemli katkılar sunan Caputi (2010, s.280), *femisidi* “kadınların; misojininin yanı sıra erillik, namus, aşk, gurur, zevk, din, kültür ve kadınları mülk olarak görme güdüleri gibi maskülen kavramlara dayanan erkekler tarafından öldürülmesini imleyen nefret suçu” olarak tanımlamaktadır. Yine, Caputi ve Diana E. H. Russell (aktaran Gaspar de Alba, 2010, s.83), *femisidi*, “kadınları ve kız çocuklarını hedef alan terörizm” olarak niteleyerek en geniş tanımlamalardan birini önerirken bu şiddet türünün kapsamını şu şekilde anlatmaktadır:

“Femisid, aralıksız devam eden kadın-karşı terörün en aşırı noktasındadır. Bu terör, tecavüz, işkence, seks kölesi olarak kullanma (bilhassa fuhuş yapturma), ensest ve ailenin dışından olan çocukları taciz, fiziksel ve duygusal darp, (telefonda, sokaklarda, çalışma yerinde ve eğitim alanlarında) cinsel taciz, (klitoridektomi, eksizyon, infibulasyon gibi) genital sakatlama, gereği olmayan jinekolojik ameliyatlar, heteroseksüellik için zorlama, annelik için zorlama, beyin cerrahisi, bazı kültürlerde kadınlara yemek verilmemesi, kozmetik cerrahi, güzelleştirme amaçlı diğer operasyonlar gibi sözlü ve fiziksel istismarın birçok türünü içermektedir”.

Marcuello-Servós, Corradi, Weil ve Boira'nın (2016) dikkat çektiği üzere, *femisid* kavramının en ayırıcı özelliği “basitçe, kadın ve kız çocuğu cinayetleri” yerine bu türün aşırı şiddeti imlemesidir. 2012’de dünyada şiddetli biçimde artan ve cezasız kalan vakalara karşı Viyana’da bir araya gelerek “alarm” veren ve aksiyona geçilmesi için çağrı yapan Birleşmiş Milletler Akademik Konseyi’nin bildiri kitabında da (ACUNS, 2013) *femisid*, “kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddetin en aşırı boyutu” şeklinde tanımlanmış ve farklı biçimler alabileceğine vurgu yapılmıştır

Tarihsel açıdan bakıldığında, *femisid* kavramının ilk olarak 1976’da, Diana H. Russell tarafından sosyal bilimlerde, kadınların ve kız çocuklarının (genelde aşırılık içeren) şiddet sonucu öldürülmesine göz yuman siyasal düzeni eleştirmek ve dönüştürmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Toledo Vásquez, 2009, s.23).^v Kavram, 1980’lerden itibaren, İspanyolca’ya *feminisid* (*feminicidio*) olarak çevrilmiş ve daha spesifik bir anlam kazanarak Latin Amerika’daki kronik soruna dikkat çekmek ve durumun iyileştirmesine yönelik bir etki yaratmak amacıyla kullanılmaya başlamıştır (Carrón, vd., 2007; Corradi vd., 2016, s.976). Lagarde’nin ilk olarak 1987’de önerdiği ve sıklıkla atıfta bulunulan *feminisid* tanımı bunun en önemli örneğidir (Fregoso ve Bejarano, 2010, s.5).

1990’lardan itibaren, *feminisid* kavramının en başta Meksika’da ve özelde Ciudad Juárez’deki şiddet pratiklerini kapsamak üzere daraldığı veya genişlediği görülmektedir. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet çalışmalarının önde gelen araştırmacılarından Monárrez-Fragoso (2002), erken tarihli sayılabilecek bir çalışmada *feminisid* Ciudad Juárez’de sistematik olarak işlenen ve kurbanın birçok vakada öldürülmeden önce veya sonra cinsel istismara uğradığı şiddet formunu anlatmak üzere kullandı. 1993 ve 2001 yılları arasında, Ciudad Juárez’de yüzlerce kadının ve kız çocuğunun aynı şekilde öldürüldüğünü öne süren Monárrez-Fragoso (2002, s.279), *feminisid* kavramını, buradaki kurbanları görünür kılmak ve cinayetlerin işlenmesine ortak kalmak derecesinde sessiz kalan iktidar politikalarını gündeme getirmek için kullandığını ifade etmiştir. Kavramı “cinsel seri *feminisid*” olarak formüle eden Monárrez-Fragoso’nun (2002, 2006, 2018) bu ve sonraki çalışmalarının, Ciudad Juárez’deki cinayetlerin görünürleşmesine ve *feminisid*’in bu şehirdeki

spesifik şiddet türü için kullanılmasına doğrudan katkı sağladığını söylemek mümkündür (Corradi et al, 2016, s.984).

Uzun yıllar boyunca ve hatta bugün de Juárez'deki spesifik şiddet formunu imlese dahi (Schatz, 2017), *femisid*, yine başta Meksika'daki ve Latin Amerika'daki (özellikle Orta Amerika'daki) diğer ülkelerde kadın ve kız çocuğu cinayetlerini gündeme getirmek ve açıklamak için kullanılmaya devam etmektedir. Staudt'un (2008) ifade ettiği gibi, kavram, yalnızca seri katiller tarafından işlenen kadın ve kız çocuğu cinayetlerini değil, aynı zamanda hem kişiler arasındaki ve toplumsal ilişkiler sonucunda kadınları ve kız çocuklarını hedef alan ve cinayetle sonuçlanan çok daha yaygın bir sorunu işaret etmektedir.

Meksika'dan sonra, kadın ve kız çocuğu cinayetlerinin fazlalığı ve aşırılığıyla gündeme gelen ülke Guatemala olmuştur (Diana Wilson, 2014, s.5). Bu ülkede de yüzlerce kadın ve kız çocuğu, Meksika'dakine benzer şekilde aşırı biçimlerde öldürülmüş, ölümlerinden önce veya sonra cinsel istismara uğramıştır (Prieto-Carrón, Thomson ve Macdonald, 2007, ss.25-27; Staudt and Campbell, 2008, s.17). Dolayısıyla, vakaların artması, şiddet formlarının ve hedef kurbanların değişmesi de *feminisid* kavramının paralel biçimde tanımlanma girişimlerine yansımıştır. Kavramı ilk kez gündeme getiren Russell'i takip ettiğini ve söz konusu kavramı geliştirme girişiminde bulunduğunu ifade eden Lagarde (2006a, s.221), göreceli olarak daha yakın zamanlı bir çalışmada *feminisidi* şu şekilde tanımlamaktadır:

“Çoğunlukla; eşitsizliğe, ikincil konuma itilmeye, sömürülme veya baskılanmaya ve özellikle de mahrum bırakılmaya maruz kalan kadınlara karşı, toplumsal, cinsiyet bağlamında, hukuksal, ekonomik, siyasal, ideolojik ve her

formda üstte konumlanmış erkekler tarafından uygulanan şiddettir.”

Bu tanımlamadaki karakteristiklere ek olarak, kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddetin *feminisid* olarak değerlendirilmesine neden olan diğer özellikler, vakaların, belirli bir bölgede sistematik olarak gözlemlenmesi; devamlılığı; farklı bölgelere sirayet edebilmesi; kurbanların toplumun her katmanından ve meslek grubundan olması; şiddetin özel veya kamusal alanda gerçekleşmesi; şiddetin kurumlar veya topluluklar tarafından da uygulanması; ve son olarak failin yaygın olarak suçunun cezasız kalmasıdır (Lagarde, 2006a, ss.223-224; Toledo Vásquez, 2009, ss.24-25).

Hukuksal düzlemde gelişim ve tanımlama sürecine bakıldığında, *feminisidin*, 2007'den itibaren Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu (*Inter-American Commission on Human Rights*) tarafından önce kadınlara ve kız çocuklarına karşı Bolivya'daki sistematik şiddeti tasniflemek için kullanıldığı; 2008'de ise “Feminisid Deklarasyonu”nda kadınlara ve kız çocuklarına karşı en ağır ayrımcılık ve şiddet formu olarak tanımlandığı görülmektedir (Amerikalı Devletler Örgütü, 2008). *Feminisidin* hukuksal olarak tanınmasındaki en önemli ve bilinen örnek, yine Ciudad Juárez'de, 11 Kasım 2001'de bir pamuk tarlasında sekiz kadının cesedinin bulunmasından sonra, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi'nin 2007'de cinayetlerden üçünün davasının kabul etmesiyle başlayan süreçtir (Driver, 2015, s.33). “Pamuk Tarlası Vakaları” olarak isimlendirilen ve bağlayıcılığı olan mahkemenin 2009'da, Meksika devletini, Claudia Ivette González, Esmeralde Herrera Monreal ve Laura Benice Ramos Monárrez'in öldürülmelerini önleyememek ve ölümlerinin araştırmalarındaki ihmallerden dolayı mahkûm etmiştir. Davanın gerekçeli kararında cinayetler,

Monárrez-Fragoso'nun önermesine doğrudan atıfta bulunularak “feminisid” olarak tanımlanmıştır (Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, 2009, s.23, para. Q). 2010'dan itibaren, *feminisid* kavramı Latin Amerika'da birçok ulusal ve uluslararası yasal düzenlemede yer bulmaya başlamıştır. vi Bununla birlikte, hem siyasal aktivizmin hem de akademik çalışmaların kazanımı olan bu sonuç, aynı zamanda, kavramın, uzun vadede salt yasal bir terime dönüşerek *feminisid* özellikle vurgu yaptığı kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddetin siyasallığını ortaya koyma mücadelesinin ve yol alınan politik zeminin altını oyma tehlikesi de içermektedir (Prieto-Carrón, Thomson ve Macdonald, 2007, s.25; Toledo Vásquez, 2009, s.17). Bu öngörünün haklılığının en önemli kanıtı, yine, Meksika'daki yasal düzenlemeler ve kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet türlerinde ortaya çıkmıştır. Hem ulusal çaptaki siyasal mücadelenin hem de başta Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi'nin “Pamuk Tarlası” kararı ve aralarında Avrupa Parlamentosu'nun da bulunduğu birçok uluslararası oluşumun baskıları sonucunda, 2010 yılında Meksika'da Guerrero ve Ciudad de México *feminisidi* ayrı bir suç olarak düzenleyerek kabul etmişlerdir (García-Del Moral ve Neumann 2019, s.468). İki eyaletle birlikte başlayan düzenleme, 325 Sayılı Yasayla 2012'de Federal Ceza Kanunu'na eklenebilmiş, ancak, cinayetlerin ve tartışmaların merkezi konumundaki Chihuahua Eyaleti Meclisi *feminisid* suçunu özel bir kategori olarak ancak 2017'de onaylamıştır. Buna rağmen, Eyalet Ceza Kanununun 126. Maddesinin ekinde söz konusu suç ve cezayı müeyyideleri tanımlanırken, Federal Ceza Kanunu'ndan farklı olarak *feminisid* yerine “kadınları cinsiyetinden ötürü öldürmek” ibaresi kullanılmıştır (*Código Penal del Estado de Chihuahua*, 2020). Bunların da ötesinde, çalışmanın bir sonraki bölümünde daha detaylı

biçimde ele alınacağı üzere, Meksika gibi ihbarların ve suçların araştırılma oranının çok düşük olduğu ülkelerde yasaların yapılmasından ziyade uygulanmaları daha büyük önem arz etmektedir.

Buraya kadar verilen tanımlamaların ortaya koyduğu gibi kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti açıklamak için önerilen kavramlar, pratiklerin ve iktidar ilişkilerinin değişmesine bağlı olarak genişlemekte ve dönüşmektedir. 2000'li yılların ortalarından itibaren, *femisid* ve *feminisid* kavramlarının angaje olarak dünyanın birçok ülkesinde geçişken biçimde açıkça birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir (Driver, 2015, s.9; Bandelli, 2017, s.64). vii viii Her iki kavramın kullanımın da temelde eşitsizlik yaratan ilişkilere, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik sistematik şiddeti (başta cinayet olmak üzere kategorik anlamda yukarıda sayılan diğer şiddet türleri) anlatmak, bunların siyasallığına vurgu yapmak, bunun da ötesinde söz konusu şiddete yol açan, bunların –kasıt olmasa dahi– cezasız kalmasını sağlayan veya izin veren düzeni ve politikaları eleştirmek, farkındalık yaratmak ve dönüştürmek amacı taşıdığı unutulmamalıdır. Yine, *feminisid* kavramının, Küresel Güney'in, İngilizce konuşulan Kuzey'de üretilen bir kavram olan *femisidi* eleştirerek yerelliğin ve kültürün belirleyiciliğini ekleyerek geliştirmesinin sonucu ortaya çıktığı da (Marcuello-Servós, Corradi, Weil ve Boira, 2016) hatırlanmalıdır.

Son olarak değinilmesi gereken noktalardan biri, kavramı öneren ve geliştiren Russell gibi yazarların, lingüistik nüansları göz önünde bulundurarak *femisid* kavramının İspanyolca'ya çevrilirken *feminisid* kavramının kullanılmasının daha bütüncül olacağını kabul etmeleridir. Bu bağlamda, Russell ve Diana'nın editörlüğünü yaptığı ve ilk olarak 1992'de

İngilizce hazırlanan *Femicide: The Politics of Woman Killing* (Femisid: Kadın Cinayetlerinin Siyaseti) adlı çalışmanın 2006'da İspanyolca'ya çevrilen ve Lagarde'nin sunduğu versiyonunda, her iki yazarın da doğrudan "kadın cinayeti" anlamına gelecek "*femicidio*" yerine "*feminicidio*"nun daha doğru olacağını tasdik ettikleri belirtilmiştir (Lagarde, 2006b, s.17). Russell ve diğer Batılı yazarların, *feminisid* kavramının kullanılmasının söz konusu cinayetlerin siyasal yönüne atıfta bulunması ve başta Meksika ve diğer Latin Amerika ülkelerindeki yazarların kavramı ve süreci bir tür mücadele olarak görmesi ve uygulamasına katkı sağlayacağını öngördüğünün hatırlatılmasında fayda görülmektedir.^{ix}

Tüm bunlar göz önünde bulundurularak, Fregoso ve Bejarano'nun (2010) ifade ettiği gibi *femisid* yerine *feminisid* kavramının kullanılması, Güney yazarlarının literatüre ve aktivizme yaptığı katkıların; kültürün ve yerel şartların belirleyiciliğinin ve aynı zamanda lingüistik bağlamda trans-kültürelliği imleyen kapsamın korunmasını sağlarken dinamizme ve diyaloga açık kapı bırakmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada, hem temelde Russell hem de Lagarde ve diğer yazarlar tarafından tanımlanan ve geliştirilen, literatürde büyük ölçüde kabul gören ve atıfta bulunulan *feminisid* kavramı kullanılacaktır. Aynı şekilde, bu makalede *feminisid* kavramsallaştırmasının vurgu yaptığı, kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddetin devamlılığına, aşırılığına ve sürekli olarak yeniden üretilmesine yol açan unsurların; mevcut düzen –doğrudan veya dolaylı; kasıtlı yahut değil– politikalar ve kurumlar olduğu savunulmakta ve dolayısıyla, *feminisid*'in siyasal bir çıktı, durum ve olgu olduğu kabul edilmektedir. Burada vurgulanması gereken önemli bir nokta, Ciudad Juárez'deki vakaların ve tarihsel sürecin *feminisid* kavramının zamanla *femisid* kavramına dönüşmesinde

önemli bir örnek ve kırılma noktası teşkil etmiş olmasıdır. Bu bağlamda, *femisid* ve *feminisid* kavramları arasındaki geçişliliğin ve yakınlaşmanın ve ayrıca, *feminisid* kavramının önce kadın ve kız çocuklarını hedef alan spesifik bir şiddet türüne işaret edecek şekilde kullanılmasından hukuki metinlere geçerek yaygınlaşmasının daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmanın bir sonraki bölümü, Ciudad Juárez'deki 1993 ve 2010 yılları arasındaki süreci analiz edecektir.

3. CIUDAD JUÁREZ'DEKİ FEMİNİSİD VAKALARININ İNCELENMESİ

Ciudad Juárez'deki *feminisid* örneği Latin Amerika'daki ve dünyada akademik olarak en çok bilinen ve üzerine çalışmalar yapılan vakadır (Barberet, 2014, s.36; Corradi et al., 2016, s.984). Başta Birleşmiş Milletler ve hatta Avrupa Parlamentosu olmak üzere birçok uluslararası örgüt, sürekli olarak *feminisid* krizine dikkat çekmekte ve Meksika'daki hükümetleri eleştirmektedir (Anaya-Muñoz, 2011, ss.342-343). Buna ek olarak, söz konusu vaka, birçok popüler sanat çalışması, roman, konferans, seminer, film, belgesel^x, tüm Kuzey Amerika'ya ve diğer kıtalara ulaşan toplumsal hareketlere^{xi} ve uluslararası duyarlılık kampanyalarına konu olmuştur (Arriola, 2010, s.25; Jeffries, 2013). Daha önce değinildiği gibi çalışmanın bu kısmında, çalışmada ortaya konulan *feminisid* tanımlamalarının ortaya çıkışının ve geçirdiği dönüşümün daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, önce, Ciudad Juárez'deki 1993 ve 2006 yılları arasındaki sürece daha sonra ise organize suçla mücadelede militarize politikaların somut bir belirleyici olduğu ve buna bağlı olarak Meksika'nın genelinde şiddetin aşırı biçimde arttığı 2006'dan sonraki döneme odaklanılarak analiz edilecektir.

3.1. 1993-2006 Arası Dönem: "Juárez'in Ölü Kadınları"

Meksika'nın kuzey sınırında, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Teksas Eyaleti'ne bağlı El Paso şehrinin tam karşısında bulunan Ciudad Juárez, 1.332.000 kişilik nüfusuyla (INEGI, 2010) ülkenin altıncı ve Chihuahua Eyaleti'nin en büyük şehridir. Sınırdaki tüm şehirler gibi Juárez'in ABD'ye olan coğrafi yakınlığı; ekonomik, kültürel ve politik olarak şekillenmesinde büyük rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir (Fregoso, 2003). Sınır şehirleri arasında bilhassa Ciudad Juárez, yirminci yüzyılın başından itibaren yoğun yasadışı faaliyetlerin etkisiyle, yolsuzluğu ve işlenen suçların cezasız kalmasını norm olarak kabul eden yoğun bir enformel kültürün gelişimine sahne olmuştur (Staudt, 1998; Campbell, 2009). 1920'lerde ve 1930'lardaki ABD'de alkol yasakları karşısında kaçakçılar için güvenli geçiş bölgesi misyonu yüklenen şehir (Recio, 2002), aynı zamanda 1960'lara kadar geçen Amerikalı turistler ve askerler için bir tür "eğlence ve fuhuş" merkezi olarak kalmıştır (Cepeda ve Nowotny, 2014; Rodríguez, 2019, ss.105-106).

1965'te "Sınır Sanayileştirme Programı"nın (*Programa de Industrialización Fronteriza*) yürürlüğe girmesinden itibaren Ciudad Juárez, *maquiladoras*^{xiii} olarak adlandırılan ve ağırlıklı olarak el emeğine dayalı tekstil, kimya, metal ve otomotiv sektörlerinin ucuz işgücüne rahatça ulaşabildiği "devasa bir yatırım sahasına" dönüşmüştür (Nathan, 1999, s.24). 1980'lerden itibaren sayılarında çok büyük artış yaşanan *maquiladora* tesislerinde "erkek çalışanlara kıyasla daha uysal, uyumlu, becerikli, militanlığa ve sendika üyeliğine mesafeli" durmaları ve ortalama ücretlerden daha azına çalıştırabilmeleri sebebiyle kadın işçiler çok daha yüksek oranlarda istihdam edilmiştir (Skclair, 1989'dan aktaran Kopinak, 1995, s.32). Önceleri geçici bir büyüme ve istihdam artırma programı olarak düşünülen *maquiladora* sanayileşmesi, on yıllar içinde Meksika ekonomisinin payandalarından birine dönüşmüştür (Contreras ve Munguía, 2007, s.76). Yatırımcıları teşvik eden yeni yasal

düzenlemelerle birlikte, başta ABD merkezli birçok girişim, kadınları işe almadan önce kendilerinden hamilelik testi istemeye, çalışma dönemlerinde gebeliği önleyici ilaçlar kullanmaya zorlamakta, hamile kalması durumunda ise işten çıkarma uygulamalarına başlamıştır (Wright, 1999, s.467; Arriola, 2010, ss.32; 47).

1990'larda, Ciudad Juárez, Meksika'nın kuzeyindeki *maquiladora* tesislerinde istihdam sayısının en yüksek olduğu şehre dönüşmüştür. Bu dönemde, yarısından fazlasının kadınların oluşturduğu tesislerde, yüksek stres altında ve sağlıksız çalışma koşullarında, yine çoğunluğunu 16-17 yaşındaki nüfusun oluşturduğu 150.000 kadar işçi çalışır duruma gelmiştir (Staudt, 1998, s.38; Nathan, 1999, s.25). NAFTA anlaşmasının 1994'te yürürlüğe girmesinden sonra bu tip büyüme modelinin ağırlığı Meksika ekonomisinde daha da artmıştır. 2000 yılına gelindiğinde, Meksika'nın tamamındaki yaklaşık 3.500 *maquiladora* tesisinde 1.350.000 işçi çalışmaktaydı ve bu sayının yaklaşık 230.000 kadarı Juárez'de bulunmaktaydı (Contreras ve Munguía, 2007, ss.74-75; Nathan, 1999, ss.24). Bu ortamda, Ciudad Juárez'in 1950'de 122.600 olan nüfusu 1990'da 800.000'e ve 2000 yılında 1.300.000'e çıkmıştır (Boullosa ve Wallace, 2015, ss.100-101). Şehre yeni yerleşenlerin çoğu, Meksika'nın güney ve orta bölgelerinden gelen tarım işçileriydi. Bununla birlikte, Juárez'in altyapısı, bu nüfus artışına cevap verebilecek yeterlikte olmadığından, sonradan göç edenlerin çoğu yalnızca okullara, hastanelere, parklara ve toplu taşımaya değil su, kanalizasyon ve elektrik sistemlerinden bile mahrum hâlde yaşayacak biçimde, şehrin etrafında gecekondu tipi yerleşim birimlerinde derme-çatma yapılarla yaşamaya başlamıştır (Arriola, 2010, s.26). *Colonia* olarak anılan Anapra, Valle de Juárez, Lomas de Poleo ve Lote Bravo gibi mahalleler,

maquiladora fabrikalarında çalışan düşük gelirli işçilerin öncelikli ve bir boyutta “zorunlu” ikamet alanlarına dönüşmüştür (Fregoso, 2003, s.2).

Öte yandan 1980’lerin ortalarından itibaren ABD’ye giren yasadışı maddelerin en önemli kaçakçılık rotalarından biri olan Ciudad Juárez’in önemi uyuşturucu trafiği için daha da artmıştır (Campbell, 2009, s.41).^{xiii} Yine 1990’ların başından itibaren Meksikalı karteller, uluslararası uyuşturucu ticaretinde lider konumuna yükselmişlerdir.^{xiv} Uyuşturucu ticareti ve beraberinde getirdiği şiddet, şehirde zaten var olan yolsuzluk ve suçların cezasız kalması kültürüne olumsuz yönde daha çok etki etmiştir (Campbell, 2011, s.22). Dolayısıyla, coğrafi konumu, hem insanların hem legal hem de yasadışı ticaret mallarının ABD’ye geçişinde önemli bir durak olması, kemikleşmiş karakterdeki yolsuzluk ve suçların cezasız kalması kültürü, sürekli olarak işçi göçü alması ve tüm bunlara ek olarak, Meksika’nın ulusal karakterinin bir bileşeni olarak görülen “*macho*” ve kadına karşı şiddeti normalleştiren kültürünün burada göreceli olarak daha yaygın olması gibi spesifik özellikler, Ciudad Juárez’i, Meksika’nın ve Latin Amerika’nın diğer şehirlerinden farklı kılmaktadır (Monárrez-Fragoso, 2002, ss.288-289; Ensalaco, 2006, s.420; Fregoso ve Bejerano, 2010, s.14).

Geçişken ekonomik ve sosyal yapısıyla Ciudad Juárez, özellikle 1993 ve 1994 yıllarından itibaren zorla kaçırılmış, öldürülmeden önce veya sonra cinsel istismara uğramış, işkence edilmiş ve kamuya açık alanlara atılmış onlarca kadının ve kız çocuğunun bedenlerinin bulunmasıyla ulusal ve uluslararası kamuoyunun gündemine gelmeye başlamıştır (Nathan, 1999, s.25; Monárrez-Fragoso, 2002). Çalışmanın ilk bölümünde sunulduğu gibi *feminisid* olarak adlandırılan bu

tipteki vakaların sayılarının hızla artmasıyla birlikte 1993’ten itibaren^{xv}, Juárez’de sivil toplum harekete geçmiş ve artarak devam eden krize karşı “*anti-feminisid*” protestolarına başlamıştır (Wright, 2007, s.401).^{xvi} Protestoların ve sosyal mobilizasyonun hedefinde, öncelikli olarak, kadınların ve kız çocuklarının kaybolmasından itibaren ölümlerinin araştırılması noktasına kadar, farklı resmî kurumların, suçlularla işbirliği olmasa dahi, kapasite bakımından yetersizlikleri ve yaptıkları ihmallerle “işbirliği derecesine varan uygulamalar”ı ve söylemleri bulunmaktaydı (Anaya-Muñoz, 2011, s.345, Rodríguez, 2019, s.117).

Söz konusu uygulamalara ilk örnek, *feminisid* kurbanlarının sayıları üzerine yaşanmıştır. Ensalaco’nun (2006, s.419) resmî istatistikleri ve sivil toplum kuruluşlarının verdiği rakamları derlediği çalışmasına göre, Chihuahua Eyaleti Genel Savcılığı Bürosu’na göre 1993 ve 2002 yılları arasında öldürülen kadın ve kız çocuğu sayısı 268; Ulusal İnsan Hakları Komisyonu’na göre 1993 ve 2003 arasında 233; 1998’de kurulan Kadın Cinayetleri Araştırmaları Özel Savcısının raporuna göre bu tarihler arasındaki sayı 232’dir. Öte yandan, Esther Chávez Cano tarafından kurulan *8 Mart Feminist Grubu* ve bir başka sivil toplum inisiyatifi olarak ortaya çıkan *Casa Amiga*’nın 1993’ten itibaren kayıt almaya başladıkları *feminisid* kurbanlarının 1993 ve 2003 arasındaki sayısı 265 iken Uluslararası Af Örgütü, 370 sayısına ulaşmıştır. 2007’de, yayınlanan, bölgenin en önemli kadın hakları savunucusu konumundaki hükümet-dışı örgütlerinden biri olan CLADEM (*Comité de América Latina y El Caribe para la Defensa de los Derechos de la Mujer*) raporu ise Meksika’daki birçok *feminisid* vakasının, rakamların düşük gösterilmesi amacıyla manipüle edildiği tespitinde bulunmuştur (Medina Rosas, 2007, s.92).

Feminisid kurbanlarının sayısına tam olarak ulaşılamamasına neden olan bir diğer unsur ise Latin Amerika özelinde ve Meksika’da çok yaygın bir şiddet formu *desapariciones*’dir^{xvii} (Human Rights Watch, 2013). 2003 yılında Ciudad Juárez’deki *feminisid* krizi için özel olarak hazırlanan Uluslararası Af Örgütü raporuna göre, 1993’ten sonraki on yılda kaç kadın ve kız çocuğunun zorla kaçırılarak kaybedildiği bilinmemektedir. Söz konusu kurbanlar, bedenleri bulunmadığı takdirde hayatını kaybetmiş olarak sayılmamaktadır. Fregoso’nun (2003, s.2) aktardığına göre 1993 ile 2001 yılları arasında Ciudad Juárez’de zorla kaçırılan ve kaybedilen kadınların sayısının 450 kadar olduğu tahmin edilmektedir.

Bir başka olumsuz unsur, Meksika’da yaygın olarak norm hâline geldiği şekliyle, güvenlik güçleri veya organize suç örgütleri tarafından işlenen suçların, kurbanların aileleri tarafından, tehdit edilme veya diğer üyelerinin hayatlarının riske atılması korkusuyla ihbar edilmemesidir (Human Rights Watch, 2008; 2011; Anaya Muñoz, 2011, s.345). Bu faktör, kurbanların yakınlarının emniyet merkezlerinde karşılaştıkları muamelenin sonucu ve yetkililerin söylemlerinin de etkisiyle birçok ihbarın yapılmamasıyla veya şikayetlerin geri çekilmesiyle ve nihayetinde, Meksika’da adalet sistemine karşı topyekûn güvensizlikle ilgilidir.

Ciudad Juárez’de ilk *feminisid* kurbanlarının ortaya çıkmasından itibaren, yerel ve federal yetkililerin bu krize dair ilk politikaları, konuyu görmezden gelmek olmuştur (Fregoso, 2003; Wright, 2004). 1993’ten itibaren başlayan protestolarla birlikte uluslararası kamuoyunun da konuya ilgi göstermeye başlamasıyla birlikte, resmî yetkililer, kurbanların genelde normal işçi ve aile üyesi görüntüsü altında bir tür “çifte hayat” (*doble vida*) yaşayan “hafifmeşrep kadınlar” veya “seks işçisi oldukları”ni iddia

etmişlerdir (Fregoso, 2003, s.6). “Çifte hayat” retoriği, hem kurbanları kamuoyu önünde açıkça itibarsızlaştırmak için hem de kurbanların emniyet merkezlerine müracaatta bulunan yakınlarına karşı polisler tarafından suçlayıcı imalarda bulunmak için kullanılmıştır (Wright, 2004, ss.377-379). Bu şekilde, Meksikalı yetkililer önce krizin varlığını inkâr etmiş ardından da kurbanları suçlama yoluna gitmişlerdir.^{xviii}

“Çifte hayat” retoriği bir başka açıdan *feminisid* kurbanlarına yönelik hem bir genelleştirme hem de aşırı boyutta cinsiyetçi saldırı içermekteydi: 1993’ten itibaren, 11 ila 20 ve ağırlıklı olarak 13-17 yaş aralığındaki işlerine gitmekte veya işlerinden evlerine dönmekte olan genellikle fakir, esmer tenli, siyah saçlı “*las inditas del sur*” (Gaspar de Alba ve Guzmán, 2010, s.1)^{xix} olarak adlandırılan *maquiladora* işçileri özellikle görünür hâle getirilen kurbanlar olmuştur (Wright, 1999; Fregoso, 2003, s.3; Ensalaco, 2006, s.420). Bu tipoloji ve genelleme o kadar yaygınlaşmıştır ki, *feminisid*, ilk dönemde uluslararası kamuoyunun gündemine “*maquiladora* cinayetleri” olarak gelmiştir (Gaspar de Alba, 2010, s.64). Halbuki, her ne kadar uzun yıllar boyunca *anti-feminisid* kampanyalarının ve literatürün merkezinde olsalar da daha sonra yapılan birçok çalışmanın ortaya koyduğu üzere; öldürülen *maquiladora* işçileri, kurbanların sadece az bir kısmını oluşturmaktaydı (Lagarde, 2006, s.224).^{xx}

Driver’in (2015, s.7) dikkat çektiği gibi kurbanların birçoğu, yaşadıkları yerlerde toplu taşıma imkânlarının, sağlık, yol ve aydınlatmanın olmaması itibariyle sadece ekonomik açıdan değil coğrafi ve toplumsal olarak da marjinalize edilmiş durumdaydı. Kurbanların bedenleri, çoğunlukla ıssız bölgeler olan *colonialarda* ve şehrin daha çok dış marjinlerinde bulunmaktaydı (Fregoso, 2003,

s.3). “Çifte hayat” yaşama yaftası, gündüzleri *maquiladora* tesislerinde çalışan ve çoğunlukla çalıştıkları yerlerden evlerine gitmek için ıssız bölgelerden geçen kadınların, yakınlarının bilgisi olmadan kazandıkları paraları eğlenmek için harcarken veya seks işçiliği yaparken saldırıya uğradığı iması içermekteydi. Aslında, yetkililerin, kurbanların kendi ölümünden sorumlu tutma girişimi içeren bu retoriği, birçok yazarın dikkat çektiği gibi neo-liberal dönüşümün getirdiği sosyo-ekonomik yeniliklerin, eril ve maço kültürün ağırlıkta olduğu geleneksel Meksika toplumunda, “erkeğin eve ekmek getirme rolünü” aşındıran veya kamuya açık alanlarda eğlenebilen kadınları ve kız çocuklarını değersizleştirme çabasının yansımasıdır (Nathan, 1999, s.27; Fregoso, 2003, s.177; Volk ve Schlotterbeck, 2010, ss.131; 137).

Anti-feminisid protestoları ise en somut biçimde, 1995 yılında *8 Mart Grubu*’nun organize ettiği sokak yürüyüşleri ve başta Birleşmiş Milletler olmak üzere büyük uluslararası kuruluşları fiilen şehre davet etmeleriyle başlamıştır (Nathan, 1999, s.25). Bu tarihten itibaren gösterilere ve sivil toplum oluşumlarına katılan kurbanların yakınları ve eylemciler tehdit edildiklerini ifade etmişlerdir (Wright, 2004, s.378). Kurbanları suçlama ve değersizleştirme stratejisine benzer biçimde, sivil toplum inisiyatiflerine liderlik eden aktivistler, resmî yetkililer tarafından Meksika’yı uluslararası kamuoyu önünde küçük düşürmeye çalışmakla, Ciudad Juárez’in imajını bozmakla ve ölümler üzerinden ticaret yapmak ve kâr sağlamakla suçlanmışlardır (Wright, 2013, s.832). Öte yandan, 1990’lardan itibaren sürece dahil olmaya başlayan uluslararası örgütlerin temsilcileri, *feminisid*lerin araştırılmasında sayısız ihmal ve prosedür ihlali olduğunu belirtmişlerdir.^{xxi} Bu doğrultuda, 1993 ve 2001 yılları arasındaki *feminisid* vakalarının ele alınışı

bazı açılardan ihmaller barındırmış ve kurumlara olan güveni sarsmıştır.

2001’de, Juárez’deki *feminisid* krizinde, “Pamuk Tarlası Cinayetleri” vakası önemli bir dönüm noktası olmuştur. On’dan fazla kadını öldürdüğü tahmin edilen iki seri katilin, AMAC’ın (*Asociación de Maquiladoras – Maquiladora Birliği*) hemen önündeki araziye öldürülmeden önce tecavüz edilmiş, işkence yapılmış ve parçalanmış dokuz kadının cesedini bırakmasından sonra, dava, çalışmanın ilk bölümünde açıklandığı üzere krize dair uluslararası duyarlılığı ve *8 Mart Feminist Grubu* ve *Casa Amiga* gibi sivil toplum örgütlerinin doğrudan katılımını arttırmıştır. 2003 yılından itibaren ise Nogales, Matamoros, Mexicali ve Nuevo Laredo gibi sınıra yakın diğer şehirlerde de “Juárez stili” adı verilen yüzden fazla *feminisid* kayıtlara geçmiştir (Gaspar de Alba ve Guzmán, 2010, s.21).^{xxii} 14 Şubat 2004’te ise *anti-feminisid* protestoları en yüksek noktasına ulaşmıştır. Aralarında önemli film yıldızlarının da bulunduğu yaklaşık 5.000 kişilik bir grup, kadın ve kız çocuğu cinayetlerinin durdurulması talebiyle ABD sınırından geçerek Juárez’deki on binlerce protestocuyla buluşmuştur (Staudt, 2008, s.98; Wright, 2010, s.226).

Öte yandan, yerel yetkililer ve bazı medya kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarını kurbanların acıları üzerinden kâr elde etmek ve Ciudad Juárez’in imajını göstermekle suçlamıştır. *Anti-feminisid* oluşumları bu tarihten itibaren mücadelelerini farklı stratejiler ve platformlara kanalize etmeye başlamış ve bu da 2002’den sonra “*Ni Una Más!*” platformunun çok-başlılığa evrilmesiyle sonuçlanmıştır (Wright, 2010, s.227). Buna rağmen, *feminisid* krizinin ağırlaşması ve kurbanların sayılarının her geçen yıl daha da artması gibi unsurlar Meksika’da sivil toplumun mobilizasyonunu,

başta uluslararası örgütler ve tanınmış kişilerin destekleriyle uluslararasılaştırmış ve devlete baskı uygulanmasını sağlamıştır (Anaya-Muñoz, 2011, s.341; Castañeda, 2016, s.4).^{xxiii}

3.2. 2006 Sonrası Dönem: Organize Suçla Mücadelenin *Feminisidlere* Etkisi

2006'dan sonra, organize suç örgütlerine karşı mücadelenin tüm yönleriyle militarize hâle gelmesi hem Ciudad Juárez'de hem de Meksika'nın diğer şehirlerinde bugün dahi devam eden bir şiddet patlamasına neden olmuştur. 2006 ve 2007 yıllarında uyuşturucuya karşı mücadele ve organize suç örgütlerinin kendi aralarındaki çatışmalar, başta Sinaloa ve Tamaulipas eyaletlerinde somut biçimde şiddeti arttırmıştır. Söz konusu durumun yansımaları ise bilhassa 2007'den itibaren Chihuahua Eyaleti ve Ciudad Juárez'de de görülür hâle gelmiştir. 2008'de, Juárez'e gönderilen binlerce asker ve federal polis şehri bir tür "askerî abluka"ya almıştır (Campbell, 2011, s.20). Bu andan itibaren (kesin sayılar tam olarak bilinmemekle birlikte) 2008'de 1.600, 2009'da 2.700 ve 2010'da 3.100 cinayet işlenmiş ve Ciudad Juárez tüm dünyadaki şehirler içinde en tehlikelisi olarak kayıtlara geçmiştir (Consejo Ciudadano Para la Seguridad Pública y la Justicia Penal, 2010; Campbell, 2011).^{xxiv}

2008'den itibaren Ciudad Juárez'deki *feminisid* krizine yönelik tartışmalar bilhassa iki yönden farklı bir boyuta girmiştir: İlk olarak, bu tarihe kadar varlığı aşikâr olan kadınlara ve kız çocuklarına karşı devam eden sistematik şiddet ve geliştirdiği şiddet kültürü, uyuşturucu ticaretiyle bağlantılı şiddetin bir parçasıymış gibi görülmeye veya yansıtılmaya başlanmıştır (Staudt, 2008; Anaya-Muñoz, 2011, s.346). Örneğin, konuyu nicel yönden ele alan bazı yazarlar, Ciudad Juárez'deki kadın ve kız çocuğu cinayetlerinin "abartıldığını", şehirdeki şiddetin cinsiyet ayrımı yapılmaksızın herkesi

etkilediğini ve oransal olarak erkek ölümlerinin daha çok olduğunu savunmuşlardır.^{xxv} Ne var ki, birçok gözlemcinin ifade ettiği gibi *feminisid* vakalarının incelenmesinde yalnızca kantitatif bir perspektif kullanmak birçok açıdan sorun teşkil etmektedir: Öncelikle, söz konusu bölgede kesin olan şiddet ve öldürülen insan sayılarına ulaşmak mümkün değildir ve örneğin, kaçırılan insanların akıbetinin belirsizliği kullanılan istatistiklerin güvenilirliğini sorgulanır hâle getirmektedir. Ayrıca, çalışmanın ilk bölümünde ele alındığı üzere yapılan *feminisid* tanımları, kurbanın yalnızca kadın veya kız çocuğu olmasını yegâne kıstas olarak almamaktadır. Ciudad Juárez'deki vakaların ortaya koyduğu gibi kadınların yahut kız çocuklarının aksine, erkek kurbanlar oransal olarak daha az kaçırılmakta, alıkonulmakta, bedenleri parçalanmakta ve cinsel istismara uğramaktadır (Monárrez-Fragoso, 2003, s.289; Gaspar de Alba, 2010, s.81; Anaya-Muñoz, 2011, s.346).^{xxvi} Ayrıca, uyuşturucuya karşı ve organize suç örgütlerinin kendi aralarındaki savaşta, kadın ve kız çocuklarının bedenleri, geleneksel anlamda düşmanı aşağılamak, mesaj vermek ve borç tahsili için kullanılan objelere dönüşmeye başlamıştır (Agnew, 2015, s.441). Son olarak, uyuşturucuya karşı savaşta güvenlik birimlerinin önceliğinin organize suç örgütlerine yönelmesiyle, *feminisid* vakaları, kurumların birçok çalışma tarafından dikkat çekilen ilgisizliğine daha çok kurban olmuştur. Bu ortamda, *feminisid* vakalarında cezasız kalan suçların oranı yüzde 90.02'ye ulaşmıştır (Incháustegui, 2014, s.397). Dolayısıyla, çalışmanın ilk bölümünde ele alındığı üzere, *feminisid* için yapılan çalışmalarının ve *anti-feminisid* kampanyalarının tek kıstası nicelik olarak çoğunluk değildir; ancak, bunların gündeme getirilerek sifra indirilmesidir. Sonuç olarak, uyuşturucuya karşı savaşın başlamasından önce ve sonra *feminisid* vakalarının bütün şiddet olayları ve cinayetler

arasındaki oranına bakarak önem biçmek tutarlılıktan uzak olmanın yanında her tür cinayetin normalleştirilmesi tehlikesini barındırmaktadır.

Bunlara ek olarak 2008’den itibaren, Ciudad Juárez’deki kadın cinayetleri nicel yöntemle ele alan yaklaşımların gündeme getirdiği ikinci konu; Meksika’nın diğer şehirlerinde ve Latin Amerika’daki diğer ülkelerdeki *feminisid* vakalarının Juárez’deki vakaları aşmış olmasıdır. Daha önce değinildiği üzere, 2004’ten sonra, Meksika’nın kuzeyindeki şehirlerinde de “Juárez stili” denilen *feminisid* vakalarının ortaya çıktığı ve arttığı gözlemlenmiştir. 2006’dan 2009’a kadar Meksika’nın tamamında 3.726 kadın öldürülmüş; 2009’dan 2010’un sonuna kadar kayda geçen 890 *feminisid* vakasının 309’u Estado de México, 125’i Sinaloa’da, 103’ü Tamaulipas’ta ve kalanları diğer eyaletlerde gerçekleşmiştir (García Cabezas, 2012).^{xxvii} Rakamların güvenilirliğinin tartışmalı olduğu hatırdaki bulundurulmak kaydıyla, Chihuahua’daki *feminisid* sayılarının açıkça diğer eyaletlerdeki vakalardan daha az gerçekleştiği görülmektedir.

Sonuç itibarıyla, çalışmanın ilk bölümünde, *feminisid*, genellikle eşitsizliğe, marjinalize edilmeye, sömürülmeye ve baskılanmaya, ayrıca, mahrum bırakılmaya maruz kalan kadınlara ve kız çocuklarına karşı, toplumsal cinsiyet bağlamında, hukuki, ekonomik, siyasal, ideolojik ve her türde üstte konumlanmış erkekler tarafından uygulanan şiddet olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya ek olarak, vakaların, belirli bir bölgede sistematik olarak gözlemlenmesinin ve devamlılığının; farklı bölgelere yayılmasının; kurbanların toplumun her katmanından ve meslek grubundan olmasının; şiddetin özel veya kamusal alanda gerçekleşmesinin; şiddetin kurumlar veya topluluklar tarafından da uygulanmasının; ve

son olarak failin yaygın olarak suçunun cezasız kalmasının, *feminisid*in diğer özellikleri olduğu savunulmuştur. Ortaya konulan *feminisid* kavramı, kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddetin devamlılığına, aşırılığına ve sürekli olarak yeniden üretilmesine yol açan unsurları; mevcut düzen –doğrudan veya dolaylı; kasıtlı yahut değil– politikalar ve kurumlar, olduğunu öne sürmüş ve bu bağlamda, *feminisid*in siyasal bir çıktı, durum ve olgu olduğu kabul edilmiştir.

Ciudad Juárez’de, bu çalışmanın odaklandığı dönemde, kadın ve kız çocuklarını hedef alan şiddet, ortaya konulan unsurların hepsini karşılamaktadır: İlk olarak, 1960’lardan itibaren, şehrin belirli bölümleri sanayileşmenin ve yabancı yatırımların sağladığı modernleşme ve hizmetlerden daha çok faydalanırken (Rodríguez, 2019, ss.111-112), *maquiladora* ve diğer üretim ve hizmet sektörü emekçilerinin çoğunluğunun barındığı ve bu çalışmanın daha çok ilgilendiği kısma atfen, ulaşım gibi temel ihtiyaçlardan mahrum bırakıldığı görülmektedir. Kurbanların büyük kısmını oluşturmamakla birlikte, daha görünür hâle gelen *feminisid* kurbanlarının *colonia* denilen bölgelerden olması bu argümanları destekler niteliktedir. İkinci olarak, çalışmada sıklıkla vurgu yapıldığı üzere, *feminisid*, Ciudad Juárez’de 1993 ve 2010 yılları arasında sistematik hâle gelmiş ve daha sonra, Meksika-ABD sınırındaki diğer kentlere yayılmıştır. Son olarak, tanımının ve bu çalışmanın ortaya koyduğu şekilde, *feminisid* vakaları, başta Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi’nin “Pamuk Tarlası Vakaları” davasında kabul ettiği ve daha sonra hem ulusal hem de uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından tespit edildiği üzere, Meksikalı yetkililerin ihmallerini içermektedir ve suçlular büyük ölçüde cezasız kalmış ve bundan faydalanmaya devam etmişlerdir. Meksika’da 325 Sayılı Yasa ve tamamlayıcı hukuki düzenlemeler *feminisidi* özel bir konumda

düzenlemiş ve cezaları arttırmış olsa dahi önemli olanın hukuk tarafından öngörülen uygulamaların pratiğe geçirilebilmesi ve caydırıcılığın sağlanabilmesidir; ancak, Meksikalı yetkililerin bugün dahi *feminisid* vakaları karşısındaki tutumları ve uygulamalarını tartışmalıdır (Olamendi, 2016, ss.32-33).^{xxviii} Tekrar etmek adına; *feminisid* kavramı, mevcut düzeni, politikaları ve resmî kurumları, doğrudan veya dolaylı –kasıtlı yahut değil– cinayetlerin devam etmesini engellememesi, gerekli hukuki düzenlemeleri yapmaması ve suçluları cezasız bırakması noktalarında sorumlu kabul etmekte ve cinayetleri siyasal bir çıktı, durum ve olgu olduğu kabul etmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma, bu tanım ve argümanlara uyarak, Meksikalı yetkililerin önce Ciudad Juárez’de daha sonra diğer şehirlerde yaşanan *feminisid* vakalarına karşı sorumlu olarak nitelemekte ve durumun siyasi olduğunu kabul etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Latin Amerika’nın modern tarihinde ve dünyanın birçok bölgesinde bugün de iyileşmenin gözlemlenmediği kronik sorunlardan biri olan kadınları ve kız çocuklarını hedef alan şiddetin özel bir türü olan *feminisid* ve buna yönelik akademik ve siyasal düzlemde yapılan çalışmalar ve mücadele ele alınmıştır. *Feminisid*, Meksika’nın Chihuahua Eyaleti’ne bağlı Ciudad Juárez’de 1993’ten itibaren ortaya çıkan aşırılık ve yüzlerce kurbanla birlikte hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunun gündemine gelmiş ve tüm dünyaya örnek teşkil etmiştir. On yıllar boyunca dünyanın en tehlikeli şehirlerinden biri olan Juárez’de kadınlar ve kız çocukları, *maquiladora* sistemi adı verilen ağır ekonomik sömürünün yanında, organize suç örgütlerine, seri katillere ve devlet görevlilerine karşı daha da savunmasız hâle gelmiş; insan kaçakçılığının, cinsel istismarın, zorla

kaçırılarak kaybedilmenin ve cinayetlerin kurbanlarına dönüşmüştür. Bu tablonun ortaya çıkmasındaki en önemli unsurlar, özelde; şehirde ve genel olarak Meksika’da hâlâ süren suçların cezasız kalması, devlet yetkililerinin ve kurumların ilgisizliği, yolsuzluk, ihmaller, yetersizlik, patriyarkal kültürün dışavurumun aşırıcı bir boyutu olan ve kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddet uygulanmasını normalize eden *maço* kültürü ve organize suç örgütlerinin faaliyetlerine rahatça devam etmeleridir

Ciudad Juárez’deki *feminisid* kriziyle ortaya çıkan toplumsal mobilizasyon ve bunlarla iç içe kalarak gelişen akademik çalışmalar; teoride, hukuksal düzenlemelerde ve pratikte yeni kavramların ve stratejilerin oluşturulmasına giden yolu aralamıştır. Güneyli yazarların literatüre kazandırdığı ve daha sonra hem akademik anlamda hem de hukuksal düzenlemelerle kabul edilen *feminisid* kavramının kendisi bunun en somut örneğidir. Bununla birlikte, *feminisid*lere karşı hem akademik hem de politik anlamda mücadele sürdürülmektedir; ne var ki, Meksika devletinin mahkûm edilmesine ve yasal düzenlemelerde *feminisid*’in cezası arttırılmış bir suç olarak kabul edilmesine rağmen, Meksika’da on yıllardır devam ederek kemikleşmiş olan kanuna riayet etmeme ve suçların cezasız kalması gerçeği, kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddetin azalması yönünde bir katkı sağlamamıştır. 1993’te Ciudad Juárez’de ortaya çıkan *feminisid* kurbanlarıyla daha da belirgin hâle gelen bu şiddet vakaları ve kültürü, bugün itibarıyla ülkenin hemen her eyaletinde artarak devam etmektedir. Öyle ki, 2021 Şubat ve Mart aylarında vahşice katledilen Ingrid Escamilla’nın parçalanmış bedeninin fotoğraflarının polis merkezinden ihmal sonucu veya kasıtlı olarak sızmasıyla basında manşet olarak yayınlanması ve yedi yaşındaki Fátima

Cecilia Aldrighett önce tecavüz edilip sonra öldürülmesi gibi olaylar başkent Ciudad de México'da kadınların 8 ve 9 Mart günlerinde greve gitmesine neden olmuştur. Meksika'da 2017'den beri her gün 10 kadın ve kız çocuğu *feminisid* kurbanı olmaktadır (BBC, 2020). Bu bağlamda, *feminisid* kavramının ortaya çıkışında, yaygınlaşmasında ve hukuki düzenlemelere girmesine bir biçimde neden olan ve *feminisid*in kavramsal ve kuramsal olarak anlaşılması için önem teşkil eden özelde Ciudad Juárez vakaları ve Meksika'daki genel durum

daha sonra yapılacak çalışmalara örnek olacak biçimde bu çalışmada analiz edilmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışma, kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddet çalışmalarına, *feminisid* kavramını tanıtarak, tartışarak ve vaka analizi sunarak katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışma, Türkiye'de de sürmekte olan kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddet konusunda hem akademik hem de pratikler üzerinden diyalog zemini açmakta ve ileride yapılacak olan karşılaştırmalı çalışmalara katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

ACUNS (Academic Council on the United Nations System) (2017). *Femicide: A Global Issue that Demands Action*. https://femicideincanada.ca/sites/default/files/2017-12/ACUNS%20%282013%29%20FEMICIDE%20%20GLOBAL%20ISSUE%20THAT%20DEMANDS%20ACTION_VOLUME%201.pdf adresinden alındı.

Agnew, H. R. (2015). Reframing 'Femicide': Making Room for the Balloon Effect of Drug War Violence in Studying Female Homicides in Mexico and Central America. *Territory, Politics, Governance*, 3(4), 428-445. DOI: 10.1080/21622671.2015.1064826.

Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi (2009). Caso González y Otras ("Campo Algodonero") vs. México. http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_205_esp.pdf adresinden alındı.

Amerikalı Devletler Örgütü (2008). *Feminisid Deklarasyonu*. <https://www.oas.org/es/mesecvi/docs/DeclaracionFemicidio-ES.pdf> adresinden alındı.

Anaya-Muñoz, A. (2011). Explaining high levels of transnational pressure over Mexico: the case of the disappearances and killings of women in Ciudad Juárez. *The International*

Journal of Human Rights, 15(3), 339-358. DOI: 10.1080/13642980903315323.

Arriola, E. R. (2010). Accountability for Murder in the *Maquiladoras*: Linking Corporate Indifference to Gender Violence at the U.S.-Mexico Border. İçinde *Making a Killing: Femicide, Free Trade, and La Frontera* (A. Gaspar de Alba & G. Guzmán Ed.). Austin: University of Texas Press, 25-61.

Bandelli, D. (2017). *Femicide, Gender and Violence: Discourses and Counterdiscourses in Italy*. Palgrave Macmillan [E-Kitap]. DOI 10.1007/978-3-319-47785-5.

Barberet, R. (2014). *Women, Crime and Criminal Justice*. New York: Routledge.

Basile, K. C. ve Black, M. C. (2011). Intimate Partner Violence Against Women. içinde *Sourcebook on Violence Against Women* (C. M. Renzetti, J. L. Edleson ve R. K. Bergen Ed.). Londra: Sage Publications, 111-131.

BBC (2020, 9 Mart). Fury fuels historic women's strike in Mexico. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-51736957> adresinden alındı.

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, Meksika Ofisi (2019). *Violencia Feminicida en México*. <https://mexico.unwomen.org/es/digiteca/publicaciones/2019/05/infografia-violencia-feminicida-en-mexico> adresinden alındı.

- Boullosa, C. and Wallace, M. (2015). *A Narco History: How the United States and Mexico Jointly Created the "Mexican Drug War"*. OR Books (eBook).
- Campbell, H. (2009). *Drug War Zone: Frontline Dispatches from the Streets of El Paso and Juárez*. Austin: University of Texas Press.
- Campbell, H. (2011). No End in Sight: Violence in Ciudad Juárez. *NACLA Report on the Americas*, 44(3), 19-22. DOI: 10.1080/10714839.2011.11722155.
- Caputi, J. (1989). The Sexual Politics of Murder. *Gender and Society*, 3(4), 437-456.
- Castañeda Salgado, M. P. (2016). Femicide in Mexico: An approach through academic, activist and artistic work. *Current Sociology*, 1-17. DOI: 10.1177/0011392116637894.
- Cepeda, A. and Nowotny, K. M. (2014). A Border Context of Violence: Mexican Female Sex Workers on the U. S. – Mexico Border. *Violence Against Women*, 20(12), 1506-1531.
- Código Penal del Estado de Chihuahua [Chihuahua Eyaleti Ceza Kanunu] (2020). <http://www.congresochihuahua2.gob.mx/biblioteca/codigos/archivosCodigos/64.pdf> adresinden alındı.
- Consejo Ciudadano Para la Seguridad Pública y la Justicia Penal (2010). Cd. Juárez, por segundo año consecutivo, la ciudad más violenta del mundo. <http://www.seguridadjusticiaypaz.org.mx/sala-de-prensa/58-cd-juarez-por-segundo-ano-consecutivo-la-ciudad-mas-violenta-del-mundolink> adresinden alındı.
- Consejo Ciudadano Para la Seguridad Pública y la Justicia Penal (2018). Las 50 ciudades más violentas del mundo 2018. <http://www.seguridadjusticiaypaz.org.mx/seguridad/1567-estudio-las-50-ciudades-mas-violentas-del-mundo-2018> adresinden alındı.
- Contreras, Ó. F. y Munguía, L. F. (2007). Evolución de las maquiladoras en México: Política industrial y aprendizaje tecnológico. *Región y Sociedad*, 19, 71-87.
- Corradi, C., Marcuello-Servós, C., Boira, S., and Weil, S. (2016). Theories of femicide and their significance for social research. *Current Sociology*, 64(7), 975-995.
- DeKeseredy, W. S. ve Schwartz, M. D. (2011). Theoretical and Definitional Issues In Violence Against Women. içinde *Sourcebook on Violence Against Women* (C. M. Renzetti, J. L. Edleson and R. K. Bergen Ed.). Londra: Sage Publications, 3-22.
- DeKeseredy, W. S. and Hall-Sanchez, A. (2018). Male Violence Against Women in the Global South: What We Know and What We Don't Know. içinde *The Palgrave Handbook of Criminology and the Global South* (K. Carrington Ed.), (eBook). https://doi.org/10.1007/978-3-319-65021-0_883-900.
- Diana Wilson, T. (2014). Introduction: Violence against Women in Latin America. *Latin American Perspectives*, 41(1), 3-18, DOI: 10.1177/0094582X13492143.
- Driver, A. (2015). *More or Less Dead: Femicide, Haunting, and the Ethics of Representation in Mexico*. Tuscon: The University of Arizona Press.
- Durán-Martínez, A. (2018). *The Politics of Drug Violence: Criminals, Cops and Politicians in Colombia and Mexico*. New York: Oxford University Press.
- El País (2020, 2 Şubat). No hay paz para las madres de las hijas asesinadas de Ciudad Juárez. https://elpais.com/elpais/2020/01/21/planeta_futuro/1579619875_982331.html adresinden alındı.
- Fregoso, R. (2003). *meXicana Encounters: The Making of Social Identities on the Borderlands*. Berkeley: University of California Press.
- Fregoso, R. and Bejarano, C. (2010). Introduction: A Cartography of Femicide in the Américas. içinde *Terrorizing Women: Femicide in the Americas* (R. Fregoso ve C.

- Bejarano Ed.). Durham: Duke University Press, 1-42.
- García-Del Moral, P. (2015). Transforming Femicidio: Framing, institutionalization and social change. *Current Sociology*, 1-19. DOI: 10.1177/0011392115618731.
- García-Del Moral, P. ve Neumann, P. (2019). The Making and Unmaking of Femicidio/Femicidio Laws in Mexico and Nicaragua. *Law and Society Review*, 53(2), 452-486. <https://doi.org/10.1111/lasr.12380>.
- García Cabezas, N. (2012). La barbarie del feminidio en México: ensalada de cifras. Femicidio.Net. <https://femicidio.net/articulo/la-barbarie-del-feminidio-en-m%C3%A9xico-ensalada-de-cifras> adresinden alındı.
- Gaspar de Alba, A. (2010). Poor Brown Female: The Miller's Compensation for "Free" Trade. içinde *Making a Killing: Femicide, Free Trade, and La Frontera* (A. Gaspar de Alba and G. Guzmán Ed.). Austin: University of Texas Press, 63-93.
- Gerson, J. M. and Peiss, K. (1985). Boundaries, negotiation, consciousness: Reconceptualizing gender relations. *Social Problems*, 32(4), 317-331. DOI: 10.2307/800755.
- Gazioğlu, E. (2013). Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 30(7), 89-100.
- Henn, E. V. (2019). *International Human Rights Law and Structural Discrimination: The Example of Violence against Women*. Springer (eBook). <https://doi.org/10.1007/978-3-662-58677-8>.
- Human Rights Watch (2008). *Uniform Impunity: Mexico's Misuse of Military Justice to Prosecute Abuses in Counternarcotics and Public Security Operations*. <https://www.hrw.org/report/2009/04/29/uniform-impunity/mexicos-misuse-military-justice-prosecute-abuses-counternarcotics> adresinden alındı.
- Human Rights Watch (2011). *Neither Rights Nor Security: Killings, Torture, and Disappearances in Mexico's "War on Drugs"*. https://www.hrw.org/sites/default/files/report_s/mexico1111webwcover_0.pdf adresinden alındı.
- Human Rights Watch (2013). *Mexico's Disappeared: The Enduring Cost of a Crisis Ignored*. <https://www.hrw.org/report/2013/02/20/mexico-disappeared/enduring-cost-crisis-ignored> adresinden alındı.
- Human Rights Watch (2022). *México: Eventos de 2021*, çevrimiçi: <https://www.hrw.org/es/world-report/2022/country-chapters/380709> adresinden alındı.
- Incháustegui, R. T. (2014). Sociología y política del feminicidio; algunas claves interpretativas a partir de caso mexicano. *Revista Sociedade e Estado*, 29 (2), Maio/Agosto 2014, 373-400.
- INEGI [Instituto Nacional de Estadística, Geografía e Información] (2010). Mexico en Cifras: Juárez, Chihuahua (08037). <https://inegi.org.mx> adresinden alındı.
- Jeffries, F. (2013). Documentary noir in the city of fear: Femicide, impunity and grassroots communication in Ciudad Juarez. *Crime Media Culture*, 9(3), 301-317.
- Kopinak, K. (1995). Gender as a Vehicle for the Subordination of Women Maquiladora Workers in Mexico. *Latin American Perspectives*, 22(1), 30-48.
- Lagarde, M. (2006a). Del femicidio al feminicidio. *Desde el Jardín de Freud*, 6, 216-225.
- Lagarde, M. (2006b). Presentación a la edición español. içinde *Femicidio. La Política del asesinato de las mujeres* (D. E. Russell ve J. Radford ed.). México D. F.: CEIICH.
- Medina Rosas, A. (2007). Femicidio: Monitoreo sobre feminicidio/ femicidio en México. CLADEM. <https://cladem.org/publicaciones/monitoreo-femicidio-mexico/> adresinden alındı.
- Monárrez-Fragoso, J. E. (2000). La cultura del feminicidio en Ciudad Juárez, 1993-1999. *Frontera Norte*, 12(23), 87-117.

- Monárrez-Fragoso, J. E. (2002). Femicidio sexual serial en Ciudad Juárez: 1993-2001. *Debate Feminista*, 25 (ABRIL 2002), 279-305.
- Monárrez-Fragoso, J. E. (2006). Las víctimas del feminicidio juarenses: mercancías sexualmente fetichizadas. *Fermentum*, 46, 429-445.
- Monárrez-Fragoso, J. E. (2018). Femicide: Impunity for the Perpetrators and Injustice for the Victims. içinde *The Palgrave Handbook of Criminology and the Global South* (K. Carrington et al. Ed.). (eBook). https://doi.org/10.1007/978-3-319-65021-0_44, 913-929.
- Nathan, D. (1999). Work, Sex and Danger in Ciudad Juárez. *NACLA Report on the Americas*, 33(3), 24-30. DOI: 10.1080/10714839.1999.11725626.
- Nikolić-Ristanović, V. (2002). War and Post-War Victimization of Women. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 10(2), 138-145. <https://doi.org/10.1163/157181702401475322>.
- Olamendi, P. (2016). *Feminicidio en México*. Ciudad de México: INMUJERES.
- Özer, E., Kırıcı, G. S., Aydoğdu, H. İ., Askay, M. (2019). Kadın Cinayetleri: Femicid. İçinde *Adli Tıp ve Adli Bilimlerde Klinik Uygulamalara Bakış* (N. E. Saka Ed.). Akademisyen Kitabevi: İstanbul.
- Öztürk, M. ve Bulut, M. B. (2019). *Tüm Yönleriyle Kadın Cinayetleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pehlevan, G. (2019). *Bireysel Silahlanmanın Kadın Cinayetleri Üzerindeki Rolünün Alandaki Uzmanların Görüşleri ile Değerlendirmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Prieto-Carrón, M.; Thomson, M. and Macdonald, M. (2007). No more killings! Women respond to femicides in Central America. *Gender & Development*, 15(1), 25-40. DOI: 10.1080/13552070601178849.
- Recio, G. (2002). Drugs and Alcohol: US Prohibition and the Origins of the Drug Trade in Mexico, 1910-1930. *Journal of Latin American Studies*, 34(1), 21-42.
- Rodríguez, David Barrios (2019). *Las Ciudades Imposibles: Violencia, miedos y formas de militarización contemporánea en urbes latinoamericanas: Medellín–Ciudad Juárez*. Ciudad de México: UNAM.
- Russell, E. H. D. (2001). Defining Femicide and Related Concepts, içinde *Femicide in Global Perspective* (D. E. H. Russell & R. A. Harnes Ed.). New York: Teachers College Press, 11-27.
- Schatz, S. (2017). *Sexual Homicide of Women on the U. S. – Mexican Border*. Springer (eBook). DOI 10.1007/978-94-024-0939-0.
- Staudt, K. A. (1998). *Free trade? Informal economies at the U.S.–Mexico border*. Philadelphia: Temple Univ. Press.
- Staudt, K. A. (2008). *Violence and Activism at the Border: Gender, Fear, and Everyday Life in Ciudad Juárez*. Austin: University of Texas Press.
- Staudt, K. A. ve Campbell, H. (2008). The Other Side of the Ciudad Juárez Femicide Story. *ReVista: Harvard Review of Latin America*, 7(2), 17-19.
- Taylor, R. ve Jasinski, J. L. (2011). Femicide and Feminist Perspective. *Homicide Studies*, 15(4), 341-362. DOI: 10.1177/1088767911424541.
- Toledo Vásquez, P. (2009). *Feminicidio*. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, México D. F. <http://www.nomasviolenciacontramujeres.cl/wp-content/uploads/2015/09/P.-Toledo-Libro-Feminicidio.compressed.pdf> adresinden alındı.
- Femicide. Wikipedia içinde. <https://en.wikipedia.org/wiki/Femicide> adresinden alındı.
- Wright, M. W. (1999). The dialectics of still life: murder, women and maquiladoras. *Public*

Culture, 11(3), 453–473.
https://doi.org/10.1215/08992363-11-3-453.

Society and Space, 31, 830-845.
https://doi.org/10.1068/d17812.

Wright, M. W. (2004). From Protests to Politics: Sex Work, Women's Worth, and Ciudad Juárez Modernity. *Annals of the Association of American Geographers*, 94(2), 369-386. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.2004.09402013.x.

Volk, S. S. and Schlotterbeck, M. E. (2010). Gender, Order, and Femicide: Reading the Popular Culture of Murder in Ciudad Juárez. içinde *Making a Killing: Femicide, Free Trade, and La Frontera* (A. Gaspar de Alba and G. Guzmán Ed.). Austin: University of Texas Press, 121-153.

Wright, M. W. (2006). Public women, profit, and femicide in Northern Mexico. *South Atlantic Quarterly*, 105(4), 681–698.
https://doi.org/10.1215/00382876-2006-003.

Wright, M. W. (2007). Femicide, Mother-Activism, And The Geography Of Protest In Northern Mexico. *Urban Geography*, 28(5), 401-425. https://doi.org/10.2747/0272-3638.28.5.401.

Wright, M. W. (2013). Femicidio, narcoviolence, and gentrification in Ciudad Juárez: the feminist fight. *Environment and Planning D:*

ⁱ “Zorla kaçırılarak kaybedilmek” İspanyolca’da kullanılan “*desaparecido*” kavramına göndermede bulunmaktadır. “Kaybolmuş” veya “kayıp” şeklinde çevrilebilecek bu terim, bir insan hakları ihlali olarak “yaygın biçimde” devlete bağlı birimler tarafından gözaltına alındıktan sonra kendisinden haber alınamayan insanları anlatmak için kullanılmaktadır. Latin Amerika’da, 1960’lardan itibaren bugün bile kendilerinden haber alınamayan binlerce kişi, gözaltına alındıktan sonra güvenlik güçlerinin elinde zorla kaybedilmiştir. Bununla birlikte, özellikle Meksika örneğinde, on binlerce kişinin 2000’li yılların başından itibaren organize suç örgütleri tarafından kaçırılarak zorla kaybedildiği düşünülmektedir. Söz konusu durum, bugün itibarıyla ülkedeki en önemli insani krizlerden birine dönüşmüş durumdadır; bkz. Human Rights Watch (2022). México: Eventos de 2021, çevrimiçi: https://www.hrw.org/es/world-report/2022/country-chapters/380709.

ⁱⁱ Söz konusu kavramları tanıttıcı biçimde Türkçe literatüre uygulayan çalışmalara örnek olarak, femisid kavramını İngilizce asıyla (*femicide*) kullanmasına rağmen Gazioğlu’nun (2013) “Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar” çalışması sayılabilir. Kriminoloji alanında femisid kavramının kullanılmasına yönelik “Kadın Cinayetleri: Femisid” adlı çalışmalarında Özer vd. (2019) femisid kavramını

doğrudan Türkçeleştirerek kullanmaktadır. Bu çalışmada kullanıldığı hâliyle *femisid* ve *feminisid* kavramlarının ilk kullanımlarına örnek Pehlevan’ın (2019) “Bireysel Silahlanmanın Kadın Cinayetleri Üzerindeki Rolünün Alandaki Uzmanların Görüşleri ile Değerlendirmesi”dir. Ayrıca, Türkçe literatürdeki kadın ve kız çocuğu cinayetlerine yönelik kapsamlı bir çalışma için bkz. Ed. Meral Öztürk ve Meryem Berrin Bulut (2019). *Tüm Yönleriyle Kadın Cinayetleri*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

ⁱⁱⁱ Burada söz edilen altı yaklaşıma ek olarak, çok yaygın olmamakla birlikte, özellikle, bu çalışmada odaklanılan Ciudad Juárez’deki kadın ve kız çocuklarını hedef alan şiddeti, küreselleşme ve neo-liberal dönüşüm ve bu iki sürecin arttırdığı eşitsizliğe vurgu yaparak açıklayan ekonomi-politik yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Örnek çalışmalar için bkz. Alicia Gaspar de Alba ve Georgina Guzmán (Eds.) (2010). *Making a Killing: Femicide, Free Trade, and La Frontera*, Austin: University of Texas Press; Jacqui True (2012), *The Political Economy of Violence against Women*, New York: Oxford University Press. Bunun da ötesinde, Ciudad Juárez’deki kadınları ve kız çocuklarını hedef alan çalışmaların önde gelen isimlerinden Rosa-Linda Fregoso (2003), Melissa W. Wright (1999; 2004; 2006) ve Julia Estela Monárrez-

Fragoso (2006) da feminist ekonomi-politik analiz çerçeveleri kullanmaktadır.

^{iv} Femisid kavramı, etimolojik olarak kadının Latince'deki karşılığı olan *femina* ve bir erkeği öldürmek anlamına gelen *homicidium*'un birleştirilmesinden ortaya çıkmıştır. Sözcük, ilk olarak 1810'da John Corry tarafından kullanılmış ve 1848'de hukuken tanınmıştır (Russell, 2001).

^v Russell'in 1976'da, Kadına Karşı Uluslararası Suçlar Mahkemesi'nde yaptığı konuşmada *femisid* kavramını önermesi, aynı zamanda kavramın, kadın ve kız çocuğu cinayetlerinin siyasallığına vurgu yapmak için kullanılmasının ilk ve en sembolik örneklerinden biridir.

^{vi} Detaylı incelemeler için bkz. Toledo Vásquez, Patsili (2009). *Femicidio*. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, México D. F., çevrimiçi: <http://www.nomasviolenciacontramujeres.cl/wp-content/uploads/2015/09/P.-Toledo-Libro-Femicidio.compressed.pdf>; García-Del Moral, Paulina (2015), "Transforming Femicidio: Framing, institutionalization and social change". *Current Sociology*, ss. 1-19; García-Del Moral, Paulina ve Neumann, Pamela (2019). "The Making and Unmaking of Femicidio/Femicidio Laws in Mexico and Nicaragua". *Law and Society Review*, 53 (2), ss. 452-486.

^{vii} Öyle ki, Wikipedia'nın ilgili sayfasında *femisid* ve *feminisid* kavramları aynı şiddet türünü açıklamak için kullanılmıştır; bkz. <https://en.wikipedia.org/wiki/Femicide>. Bir diğer örnekte, kadınlara yönelik şiddetin tüm dünyadaki örneklerini ele alarak teorik bir tartışmaya oturtan kapsamlı çalışması *Women, Crime and Criminal Justice* adlı kitabında Barbaret (2014, s.36), Ciudad Juárez'deki kadın cinayetlerine göndermede bulunmak için *femisid* kavramını kullanmakta ve sözcüğün özel olarak bu bölgedeki cinayetleri imlediğini savunmaktadır. Her iki kavramın hukuksal ve teorik farklılıklarına dair kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Toledo Vásquez (2009, ss.27-36).

^{viii} Yine, burada verilen tanımlara ek olarak *feminisid* kavramına özellikle hukuki ve tarihsel düzlemde farklı yaklaşımlar yüklendiği görülmektedir. Örneğin, Meksikalı ünlü yazar Carlos Monsiváis 2004'tek bir açıklamasında, "*feminisid*in nefret suçu olarak sınıflandırılması"ni önermiştir. Aynı şekilde, Lagarde de 2010'daki bir çalışmasında *feminisid*in "kadınlara ve kız çocuklarına karşı, cinsiyetlerinden dolayı uygulanan aşırı şiddet türlerinden biri" olarak okunması gerektiğini savunmuştur. Bir başka örnek vermek adına, editörlüğünü, kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddet konusunda önde gelen akademisyenlerden Julia Monárrez-Fragoso'nun yaptığı "*Violencia contra las mujeres e inseguridad ciudadana en Ciudad Juárez*" adlı çalışmada, *feminisid*in farklı boyutlar içeren on dört sınıflandırılması yapılmıştır (aktaran Driver, 2015, ss.10-13).

^{ix} Bununla birlikte, özellikle İspanyolca hukuki metinlerde *femisid* ya da *feminisid* kavramlarından hangisinin kullanılmasının daha uygun olacağına yönelik tartışmaların sürdüğüne dikkat çekmekte fayda görülmektedir. Yazarlar, bu noktaya dikkat çektikleri için hakemlere müteşekkirdir.

^x Bunların en popüler örnekleri arasında Alicia Gaspar de Alba'nın *Desert Blood: The Juárez Murders* (2005) adlı eseri, *Señorita Extraviada* (2001) ve *Las Muertas de Juárez* (2002) adlı belgeseller ve Gregory Nava'nın yönettiği *Bordertown* (2007) adlı film bulunmaktadır.

^{xi} Ciudad Juárez'deki kadınlara ve kızlara karşı şiddetin sonlanmasına yönelik toplumsal mobilizasyonlara yönelik kapsamlı bir antropolojik çalışma için bkz. Staudt (2008).

^{xii} "*Maquiladora*" veya kısa kullanımıyla "*maquila*", İspanyolca'da tarihsel olarak buğdayın una dönüştürülmesi için öğütülmesi anlamına gelen "maquilar" fiilinden gelmektedir. Kelimenin modern anlamı ise daha çok, bir malın asıl üreticisinin dışında kalan, montaj veya paketleme gibi fason süreçleri içeren el emeğinin yoğun olduğu üretim faaliyetlerini anlatmak için kullanılmaktadır (Gaspar de Alba, 2010, s.90).

^{xiii} Söz konusu durum, 1980'lerin ortalarından itibaren ABD'nin uyuşturucu ticaretine karşı mücadelesini arttırmasının bir sonucu olarak daha önce Karayipler ve Küba üzerinden kaçakçılık yapan Kolombiyalı uyuşturucu kartellerinin alternatif bir rota olarak Meksika'yı kullanmaya başlamasının bir sonucudur (Campbell, 2009, s.273).

^{xiv} Öyle ki, yerel güvenlik güçleri, bölgedeki askerler ve siyasetçiler içinden önemli kişileri rüşvet yoluyla satın alan ve Juárez Karteli olarak anılan yapı, uzun yıllar boyunca bütün dünyadaki en büyük organize uyuşturucu ağını yönetmiştir (Campbell, 2009, s.32; Durán-Martínez, 2018, s.198).

^{xv} Birçok yazarın dikkat çektiği üzere, *feminisid* vakaları, spesifik olarak 1993'te başlamamıştır (Lagarde, 2006a; Wright, 2007). Söz konusu tarih, protestoların ve sosyal mobilizasyonun da etkisiyle sembolik bir milada dönüşmüştür. Ayrıca, bu tarihten itibaren birçok sivil toplum inisiyatifi, *feminisid* kurbanlarının sayılarını düzenli olarak kayda almaya başlamışlardır (Castañeda Salgado, 2016, s.13). 1985'ten 1992'ye kadar geçen sürede, 37 kadının *feminisid* kurbanı olduğu tahmin edilmektedir (aktaran Fregoso ve Bejarano, 2010, s.36).

^{xvi} Wright'ın orijinal kullanımı "*anti-femicide*" olmasına karşın, bu çalışmada bütünlüğün sağlanması adına *femisid* kavramı yerine *feminisid* kullanılmaktadır.

^{xvii} Söz konusu kavram, "zorla kaçırılma ve kaybedilme" anlamına gelmektedir. Ayrıca bkz. "i" numaralı dipnot.

^{xviii} Bu retoriğin en önemli dışavurumlarından biri, Chihuahua Eyaleti Genel Savcısı Arturo González Rascón'un, 1999'da verdiği bir röportajda, öldürülen kadınların ve kız çocuklarının başına gelenleri

“yağmurlu havada sokağa çıkanların ıslanması”na benzeterek bir tür kaçınılmazlıkla eş tutmasında cisimleşmiştir (Monárrez-Fragoso, 2002, s.291). Rascón’un bu söylemi, birçok yazarın (Nathan, 1999; Monárrez-Fragoso, 2002; Wright, 2006) dikkat çektiği gibi devletin görevlerini unutturmak, kurbanları suçlamak, cinayetleri normalleştirmek ve failleri cesaretlendirmek tehlikesini içermektedir.

^{xix} Bu kullanım “güneyin (kadın/kız) yerlileri” anlamına gelmektedir. Söz konusu deyiş, genellikle iş bulma imkânlarının ülkenin kuzeyine göre çok daha sınırlı olduğu güneyden gelerek *maquiladora* tesislerinde çalışan ve ailelerine para göndermeye çalışan esmer tenli tipik yerli görünüşleri kadınları ve kızları anlatmak için kullanılmaktadır. Örnek olması adına, bu tipolojinin, Ciudad Juárez’deki *feminisid*leri konu edinen *Bordertown* (2007) fiminde de yansıtıldığını söylemek mümkündür. Filmde, saldırıya uğrayan kurbanı canlandıran Eva Jimenez karakteri, görüntü ve etnik kökeni itibarıyla bu özelliklere uymaktadır.

^{xx} Ciudad Juárez’deki *feminisid* örneklerine yönelik bir kartografya çıkaran oldukça kapsamlı çalışmasında Schatz (2017, s.6), 1993-2003 yılları arasında öldürülen kadınların ve kızların yaklaşık yüzde 10’unun *maquiladora* işçileri olduğunu aktarmaktadır. Yine, Lagarde’nin (2006a) dikkat çektiği gibi bir tür klişe noktasına gelen “*maquiladora* cinayetleri” kurbanlar arasında okullarından eve giderken kaçınılarak öldürülen, ev içi şiddet sonucu *feminiside* kurban giden veya zaten harcanabilir olarak gösterilmeye çalışılan seks işçileri ve tüm meslek gruplarına ait gibi kadınları ve kızları yok gösterme girişimidir. Ayrıca, Álvarez Díaz’ın (2003, s.221) dikkat çektiği gibi, *feminisid* kurbanlarının sürekli ve sadece *maquiladora* işçileri olarak gösterilmesi, kadınlara ve kızlara karşı Juárez’deki şiddetin genel olarak yaygınlığı probleminin önüne geçmekte ve gerekli önlemlerin alınmasına ket vurmaktadır.

^{xxi} Örneğin, Uluslararası Af Örgütü (2003), 19 Şubat 2001’de öldürülen 17 yaşındaki Lilia Alejandra García hakkında ailesinin yaptığı kayıp ihbarının ve García’nın öldürülmeden önce bazı kişilerce alenen şiddete uğradığına yönelik bir ihbarın polis ekiplerince dikkate alınmadığını; 1998’de kaybolan Silva Arce ve Griselda Mares’in soruşturma dosyalarında ciddi ihmaller olduğunu; çalışmanın ilk bölümünde bahsedilen “Pamuk Tarlası Davası”na yönelik hazırlanan kriminal raporlarda açıklanamaz hatalar yapıldığını; 3 Mart 2002’de kaybolan ve 20 Mart’ta cansız bedeni bulunan Paloma Angélica Escobar Ledesma’dan alınan kanıtların değiştirilerek erkek arkadaşının suçlu olarak gösterilmeye çalışıldığını raporlamıştır.

^{xxii} Söz konusu sayılar ilerleyen yıllarda artarak devam edecek ve yakın zamanda, birçok şehirdeki *feminisid*

sayıları Ciudad Juárez’deki vakaları geride bırakacaktır (BBC, 2020).

^{xxiii} Ciudad Juárez’de *anti-feminisid* mücadelesi veren toplumsal hareketler, bu yazıda tüm yönleriyle ele alınamayacak kadar geniş ve önemli örnekler sunmakta ve dünyanın diğer yerlerindeki toplumsal mobilizasyonlara destek ve örnek olmaktadır. Bu çalışmanın sınırlı yeri ve kapsamı göz önünde bulundurularak söz konusu mücadelelere bu şekilde değinilerek yetinilecektir.

^{xxiv} Aralıksız biçimde devam eden şiddetin sonucu olarak 2010 yılı sonunda, Juárez’deki nüfusun yüzde 24 oranında azalmıştır; 1.300.000 olan nüfusun 1.000.000’a kadar düşmüş ve en az 60.000 ailenin Meksika’nın diğer bölgelerine veya ABD’ye göç etmiştir (aktaran Driver, 2015, s.14).

^{xxv} Bu iddiayı öne süren yazarlar arasında Charles Bowden ve Molly Molloy bulunmaktadır. Her iki yazar da uzun yıllardır Ciudad Juárez’e yönelik etnografik çalışmalar sürdürmekte ve şiddet konusunda, başta “*Murder City: Ciudad Juárez and the Global Economy’s New Killing Fields*” (2010) gibi sıklıkla başvuran eserleri bulunmaktadır. Söz konusu yazarlar ve bilhassa, 1993’ten itibaren Juárez’de işlenen cinayetleri gün gün kaydeden Molloy, 1993 ile 2010 arasında öldüren kişilerin sadece yüzde 18’inin kadın olduğunu ifade ederek şehirdeki *feminisid* anlatısını bir “mit” olarak tanımlamıştır (aktaran Driver, 2015, s.15). Bu hususa dair genel bir değerlendirme için ayrıca bkz. Agnew (2015).

^{xxvi} Monárrez-Fragoso, Ciudad Juárez’de, 1993-2012 arasında kayda geçen 1.481 *feminisid* kurbanından 233’ünün cinsel istismara uğradığına dikkat çekmektedir (aktaran Driver, 2015, s.6).

^{xxvii} Birleşmiş Milletler Kadın Birimi Meksika Ofisi tarafından yayınlanan eyaletler bazında kadın ve kız çocuğu verileri García Cabezas’ın çalışmasından az da olsa farklılık göstermektedir. 2019’da yayınlanan rapora göre, 2010 yılında Chihuahua Eyaleti’nde her 100.000 kadından 33.1’i öldürülmüştür. Öte yandan, Guerrero Eyaleti, 2006’dan itibaren negatif anlamda düzenli biçimde en çok kadın cinayetinin gözlemlendiği eyaletlerden biri olmuş ve burada, Chihuahua’dakinden daha fazla sayıda vaka görülmüştür. Raporun verileri paylaştığı son yıl olan 2017 itibarıyla en çok kadın cinayeti sırasıyla Baja California Sur (20.5), Colima (19.4), Chihuahua (13), Baja California (11.5) ve Guerrero’dur (11.1).

^{xxviii} Örneğin, Olamendi (2016) Latin Amerika’daki birçok ülkede *feminisid* vakalarını ve kadın ve kız çocuklarına karşı şiddetin durumunu incelediği çalışmasında, verimli soruşturma ve yargılama için takip edilmesi gereken adımlara ve yaklaşımlara yönelik bir modelleme önermektedir.